

УДК [39:061.2:001](477)"189/193":930.25
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.04.832>

ФОЛЬКЛОРИСТИЧНІ СТУДІЇ В ЕТНОГРАФІЧНІЙ КОМІСІЇ НТШ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Ганна СОКІЛ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8352-2124>
докторка філологічних наук, професорка,
Львівський національний університет ім. Івана Франка,
кафедра української фольклористики,
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: gan.sokil@gmail.com

Hanna SOKIL

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8352-2124>
Doctor of Philological Sciences, professor,
Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Street, 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: gan.sokil@gmail.com

FOLKLORE STUDIES IN THE ETHNOGRAPHIC COMMISSION OF NTSH: HISTORY AND PRESENT

У статті узагальнені головні напрямки фольклористичної діяльності Етнографічної комісії (1898—1939), розкрито концептуальні засади української фольклористики кінця XIX — початку XX століття. Акцентовано на організаційній ролі Етнографічної комісії НТШ у становленні й утвердженні наукових підходів, систематичної дослідницької роботи. У контексті діяльності Товариства висвітлюється значення видатних представників — Івана Франка, Михайла Грушевського, Володимира Гнатюка як ініціаторів фольклористичної праці.

На сучасному етапі в період відновлення діяльності Наукового товариства ім. Т. Шевченка питання розвитку української науки залишаються *актуальними*. *Об'єктом* дослідження є історія фольклористики, зокрема діяльність спеціальної комісії в царині цієї науки, *предметом* — трактування здобутків у період активної діяльності НТШ. *Мета* запропонованої статті — узагальнити й проаналізувати науково-теоретичну та видавничу роботу Етнографічної комісії, показати континуум і продовження її діяльності на сучасному етапі розвитку. Акцентовано на виданнях, які стали класикою української фольклористики. У контексті сучасних викликів спроектовано візію й перспективність розв'язання завдань у майбутньому.

Матеріалом для статті послужили опубліковані монографії, збірники, а також довідкова література й архівні матеріали. *Методологія дослідження* ґрунтується на комплексному залученні різних методів, принципів і концепцій.

Ключові слова: Наукове товариство імені Шевченка, Етнографічна комісія НТШ, секція фольклористики, узагальнення, систематизація, наукові засади, видавнича діяльність.

The article summarizes the main directions of folklore activity of the Ethnographic Commission (1898—1939), reveals the conceptual foundations of Ukrainian folklore studies in the late XIX — early XX century. The organizational role of the Shevchenko Scientific Society Ethnographic Commission in the formation and approval of scientific approaches, systematic research work is emphasized. In the context of the Society's activities, the importance of prominent representatives — Ivan Franko, Mykhailo Hrushevsky, Volodymyr Hnatiuk as initiators of folklore work — is highlighted.

At the present stage in the period of resumption of the activities of the Scientific Society of T. Shevchenko issues the development of Ukrainian science remain *relevant*. The *object* of research is the history of folklore, in particular the activities of a special commission in the field of this science, the *subject* is the interpretation of achievements during the period of active work of the Shevchenko Scientific Society. The *purpose* of the proposed article is to summarize and analyze the scientific-theoretical and publishing work of the Ethnographic Commission, to show the continuum and continuation of its activities at the present stage of development. Emphasis is placed on publications that have become classics of Ukrainian folklore. In the context of modern challenges, the vision and prospects of solving problems in the future are designed.

The material for the article was published monographs, collections, as well as reference books and archival materials. The research methodology is based on the complex involvement of various methods, principles and concepts.

Keywords: Scientific Society. Shevchenko, Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society, section of folklore, generalization, systematization, scientific principles, publishing activity.

Вступ. Важливу роль у розвитку української фольклористики відіграло Наукове товариство ім. Т. Шевченка загалом і зокрема Етнографічна комісія, створена при історико-філософській і філологічній секції НТШ. Саме з нею тісно пов'язана вся народознавча робота в пошуково-збирацькому, науково-теоретичному, дослідницькому напрямках. Товариство ім. Шевченка, засноване у Львові 11 грудня 1873 року, здебільшого заявило про себе як літературне, і лише з часу перетворення його в Наукове товариство ім. Шевченка (від 16 листопада 1892 р.) звернуло активну увагу на фольклористику. Систематична робота в зазначеній царині тісно пов'язана з діяльністю вказаної спеціальної комісії, друкованим органом якої був «Етнографічний збірник» (1895—1929) та «Матеріали до українсько-руської (згодом української) етнології» (1899—1929). Склалося так, що початкові три томи «Етнографічного збірника» (1895, т. 1; 1896, т. 2; 1897, т. 3) вийшли під загальною егідою НТШ, і тільки четвертий том (1898) опубліковано із зазначенням: «Видає Етнографічна комісія НТШ». Тобто, Етнографічна комісія створена пізніше на три роки від серійного виходу «Етнографічного збірника».

З приводу цього у науковій літературі й досі допускаються помилки щодо початку діяльності цієї комісії. Найчастіше фігурує 1895 рік. Така неточність потрапила у дослідження авторитетних фольклористів Михайла Яценка [1, с. 87], Івана Березовського [2, с. 420]. Перший з них зокрема зазначив: «Виробленню наукового підходу до збирання народної творчості сприяло у великій мірі і те, що з 1895 р. від часу створення Етнографічної комісії Наукового товариства ім. Шевченка, В. Гнатюк активно співробітничав там, а з 1898 р. стає одним з її керівників» [1, с. 87]. Із цитованого випливає, що комісія створена 1895 р., однак її тоді ще не існувало. Подібна помилка трапилася і в публікації відомого бібліографа Мирослава Мороза, де він указав, що перший том «Етнографічного збірника» побачив світ у середині жовтня 1895 р. як видання Етнографічної комісії, яка була організована у січні того ж року [3, с. 266]. Насправді часопис видрукований на клопотання філологічної секції, на засіданні якої 13 грудня 1894 р. висловлено пропозицію про потребу у виданні збірника для публікації етнографічних матеріалів [4, с. 528]. До того ж, у перед-

мові до першого тому «Етнографічного збірника» (1895) Михайло Грушевський тільки порушив питання створення такої комісії, яка займалася б організацією етнографічно-фольклористичної роботи та виданням збірника. Отже, вона ще не існувала в 1895 році.

Простежується недогляд і в зарубіжних дослідженнях, скажімо, Любомир Винар у праці «Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Тараса Шевченка (1892—1930) назвав іншу дату: «У 1897 р. на пропозицію Федора Вовка основано окрему Етнографічну комісію НТШ, яка координувала збирання етнографічних матеріалів» [5, с. 21]. Подібні фактичні огріхи потрапили і на сторінки сучасних видань авторитетних дослідників усної словесності, в яких помилково подаються ще інші дати створення Етнографічної комісії (1894, 1896 тощо) [Див.: 6].

Оскільки такі неточності щораз повторюються, вартує все-таки наголосити на тому, що насправді ж Етнографічна комісія створена вже 125 років тому — 11 травня 1898 р. на спільному засіданні історико-філософської та філологічної секцій НТШ, про що вказано в архівних матеріалах [7, арк. 20]. До того ж, у «Хроніці НТШ», де поміщено виклад М. Грушевського «Дотеперішній розвій Наукового товариства ім. Шевченка», чітко зазначено: «1898 р. зав'язано для організації етнографічних студій спеціальну Етнографічну комісію» [8, с. 13]. Це раніше аналогічну інформацію подано в «Записках НТШ» за 1898 р.: «на засіданні секції історично-філософська і філологічна Наукового товариства ім. Т. Шевченка вибрали Етнографічну комісію» [9]. Цю ж дату назвав і Володимир Гнатюк: «1898 р. засновано Етнографічну комісію, яка зайнялася організацією етнографічних екскурсій і загалом збиранням матеріалів та перейняла на себе видання «Етнографічного збірника» [10, с. 50].

Отже, Етнографічну комісію створено 1898 року і першим головою був І. Франко, заступником голови — Ф. Вовк, а секретарем В. Гнатюк. Ця комісія перебрала на себе видання «Етнографічного збірника», який виходив уже з 1895 р., створила ще один друкований орган — «Матеріали до українсько-руської етнології», в яких публікувалися здебільшого етнографічні матеріали. До її першого складу ввійшли Борис Грінченко, Митрофан Дикарев, Юрій Жаткович, Олександр Колесса,

Агатангел Кримський, Кость Левицький, Осип Роздольський, Данило Лепкий, Володимир Охримович, Володимир Шухевич. Згодом новими членами стали М. Біляшевський, В. Борковський, Микола Лисенко, Філарет Колесса [11, с. 27]. А вже в 1908 р. склад її був такий: Ф. Вовк, І. Франко, В. Гнатюк — президія. Члени: М. Біляшевський, Іван Верхратський, Лука Гарматій, Б. Грінченко, М. Грушевський, Василь Доманицький, Ю. Жаткович, Михайло Зубрицький, Юрій Кміт, О. Колесса, Ф. Колесса, А. Кримський, Іван Крип'якевич, Зенон Кузеля, Володимир Левинський, Д. Лепкий, М. Лисенко, Станіслав Людкевич, В. Охримович, Михайло Павлик, Михайло Пачовський, О. Роздольський, Кирило Студинський, Степан Томашівський, В. Шухевич, Василь Цурат [12, с.15]. Постійно склад комісії оновлювався.

Активна діяльність Етнографічної комісії пов'язана з працею відомих особистостей. Згодом ситуація значно змінилася. З 1913 р. від керівництва НТШ відійшов М. Грушевський, який дбав за видання. З початком Першої світової війни було заарештовано деяких членів НТШ, серед них М. Грушевського, О. Роздольського, М. Мочульського, які відбували заслання в Симбірську, Буїнську, Казані. У вихорі війни не стало В. Шухевича, назажди втратила наука І. Франка, здібного організатора фольклористично-етнографічної роботи. Весь тягар ліг на плечі В. Гнатюка, Ф. Колесси. До того ж, перший з них уже був важкохворий. Великою втраченою для науки було й те, що значна частина етнографічних матеріалів пропала під час війни — щонайменше 20 томів, частину окупанти знищили, а дещо вивезено в Росію [13, арк. 4 зв.]. За воєнний час із запланованих 11 томів вийшло всього вісім видань Етнографічної комісії, як зрештою і в інших комісіях.

На сучасному етапі в період відновлення діяльності Наукового товариства ім. Т. Шевченка питання розвитку української науки залишаються *актуальними*. Об'єктом нашого дослідження є історія фольклористики, зокрема діяльність спеціальної комісії в царині цієї науки, предметом — трактування здобутків у період активної діяльності НТШ. Мета запропонованої статті — узагальнити й проаналізувати науково-теоретичну та видавничу роботу Етнографічної комісії, показати континуум і продовження

її діяльності на сучасному етапі розвитку. *Методологія дослідження* ґрунтується на комплексному залученні різних методів, принципів і концепцій.

Основна частина. 1. Дослідження у науково-теоретичній сфері. Особливість фольклористики наприкінці XIX — початку XX ст. у тому, що науковий вектор все більше сконцентрувався на різних складових науки — практичній, теоретико-пізнавальній, аналітично-інформативній. Дослідники вирішували важливі теоретико-методологічні проблеми, серед яких — термінознавчі, що окреслюють предмет науки, формуючи коло знань, яке вкладається у відповідне предметне поле, питання класифікації фольклорних жанрів, вивчення специфіки їхнього побутування тощо. Розгляд системи теоретичних поглядів фольклористів показав, що наші дослідники глибоко вивчали такий досвід, орієнтуючись на європейську та світову практики. У їхніх працях простежено досконале опанування попередніх теорій, напрямів, методів, глибоке розуміння та значення для поступу науки. Українські фольклористи зазнавали певного впливу різних теорій, які виникали в європейській науці, однак не доводили положення якоїсь із них до абсолюту. Жодна теорія, на їх переконання, не може бути універсальною, оскільки неможливо пояснити виникнення всіх творів усної словесності одним способом. Ідеї міграційної школи згодом трансформувались у порівняльне вивчення. І. Франко, В. Гнатюк, Ф. Колесса, З. Кузеля, І. Свенціцький репрезентували своїми розвідками цей прогресивний європейський напрям, що став головним наприкінці XIX — першій третині XX століття. Чимале значення на той час мала культурно-історична школа, адептом якої вважав себе І. Франко, закликаючи інших наслідувати його приклад. Повністю поділяв ті ідеї М. Грушевський, частково І. Свенціцький, Ф. Колесса та інші.

У конкретних жанрах чи окремо взятому народному творі дослідники відшукували співвідношення загальнофольклорних, національних та регіональних явищ. Це ті концептуальні засади, в які заглиблювалися фольклористи у період активного входження української народознавчої науки в європейський простір з її власними підходами й тенденціями. На переконання тодішніх фольклористів, усна словесність — це складний організм, який формувався і жив століттями, передавався з покоління в покоління

ня. Будь-який фольклорний твір виникає в локальному середовищі, поступово позбувається місцевих рис, набираючи загальнонаціональних, що найяскравіше проявляється в народних піснях — «найціннішому національному надбанні, оправданій нашій гордості» (І. Франко). Фольклорна проза, деякі ліро-епічні жанри хоч і мають у своїй художній тканині міжнародні елементи, все ж їх сюжети, мотиви, образи мусили прищепитися на рідному ґрунті, пройти процес «одомашнення» (М. Грушевський), «націоналізації» (М. Возняк). Мова фольклору, його стилістика, дії та вчинки героїв, релігійність, моральність, традиційна культура — це ті чинники, які склали ментальний феномен українців, відображений в усній словесності.

Спираючись на досвід попередників, науковці з'ясовували ключові жанрологічні проблеми. Хоча на той час термін «жанр» у фольклористиці ще не вживався, диференціація матеріалу відбувалася саме за цими принципами. Ґрунтовну класифікацію оповідної прози вибудував І. Франко, поклавши в основу «літературні форми». Такий поділ ґрунтувався на специфіці відтворення в народних жанрах дійсності. Франкову систематику сприйняли його колеги (В. Гнатюк, М. Грушевський, Ф. Колесса), вона стала основою фольклорних видань НТШ і до сьогодні не втратила своєї актуальності.

Народнопісенні жанри докладно систематизував В. Гнатюк, серед яких домінуюче місце зайняла обрядова поезія (колядки, щедрівки, веснянки, гайвівки, риндзівки, русальні, троїцькі, купальські). З родинно-обрядової групи, він виокремив хрестини, весілля, похорони; до групи історичних додав козацькі, гайдамацькі, опришківські, рекрутські, панцизняні, чумацькі, еміграційні та думи. У цій класифікаційній системі виділено побутові пісні, які стосувалися різних аспектів життя. До дрібних пісень дослідник зарахував коломийки, козачки, сабадашки, чабарашки. І, нарешті, духовні пісні, сороміцькі та чужі.

Дещо вдосконалив пісенну класифікацію Ф. Колесса. Перегрупування зазнали історичні пісні, оскільки фольклорист виокремив власне історичні та думи, решту відніс до станових. Немає в його систематиці хрестинних, сороміцьких та чужих пісень. Підкреслимо, що сучасна фольклористика скористалася багато в чому з класифікаційних схем В. Гнатюка та Ф. Колесси, внівши деякі модифікації.

Наголосимо, що спеціальну увагу класики української фольклористики приділяли новотворам. Вони акцентували на хронологічному аспекті — нещодавній появі та зараховували сюди пісні, пов'язані зі скасуванням панщини в Галичині, про Франца Йосифа, жовнірські, емігрантські, стрілецькі пісні, про Першу світову війну, а також різноманітні факти з побутового життя. Вчені помітили, що такі твори виникають «за гарячими слідами», з усією гостротою відображення подій. Зараз їх номінують піснями-хроніками (новинами), які значною мірою вклялися в межі фольклорної сакраментальності.

Дотримуючись поглядів своїх попередників щодо традиційності фольклору, ознака, яка проявляється у виробленій упродовж століть жанровій системі, стійкості тем, сюжетів, мотивів, образів, фольклористи суттєво доповнили вченням про властиві типові ситуації, настрої, почуття, а також елементи поетики (постійні епітети, порівняння, формули) — усе те, що складає закріпленій традицією «мистецький канон» (Ф. Колесса). Однак у традиції співіснують статика й динаміка і тому щоразу під впливом історичних, побутових обставин, індивідуальних особливостей респондентів вносяться певні зміни в тексти, оскільки фольклор має здатність до постійного варіювання, оновлення.

Спостереження над варіантами, які зробили вчені того часу — І. Франко, М. Грушевський, В. Гнатюк, Ф. Колесса, майже суголосні з сучасними. Причини виникнення фольклорних творів вони пояснювали як безперервне, розгалужене масове передавання і масове засвоєння, «шліфування», під час якого кожен може змінити текст, додати нові деталі. Важлива роль у цьому належить оповідачеві чи співакові, його пам'яті, психології засвоєння, техніці передачі усного тексту. Дослідники переконливо довели, що народну словесність доцільно вивчати, зіставляючи якнайбільшу кількість варіантів, що чітко простежується в їхній науковій лабораторії [Див. ширше: 14].

2. Досягнення в польових обстеженнях. Варто наголосити, що системний і повномасштабний збір усної словесності в Галичині розпочався завдяки ініціативі та організаторським зусиллям керівників Етнографічної комісії. Вироблялися та впроваджувалися у фольклорну практику основні принципи збирацько-пошукової роботи, яка набрала небува-

лого розмаху й охопила майже всю західноукраїнську територію.

З метою активізації та застосування наукових підходів у записуванні усної словесності значну увагу приділено розробці програм, питальників, методичних посібників, які засягнули різні сфери фольклористики, давали можливість багатогранно, досконало представити духовну культуру українців як обрядову, так і необрядову. Як показав аналіз методичного матеріалу, розробка питальників, відозв тісно пов'язана з підготовкою видань конкретних жанрово-тематичних груп усної словесності. В основу багатьох збірників закладено принципи класифікації, подані в попередньо розроблених порадах («Галицько-руські народні легенди», «Похоронні голосіння», «Похоронні звичаї та обряди»).

Методика польових досліджень поповнилася різними підходами — від епізодичних фіксацій до цілеспрямованих експедиційних і стаціонарних обстежень. Експедиції не були новим поняттям у фольклористиці, однак у цей час вони піднесені на значно вищий науковий рівень: чітка організація за попередньо визначеними планами й програмами, обговореними й затвердженими на засіданнях Етнографічної комісії. До вивчення культурних явищ фольклористи підходили комплексно — збирали не лише пісні, але й обряди та звичаї, що їх супроводжували, звертали увагу на мелодії, які фіксували на фонограф (О. Роздольський, В. Шухевич, Ф. Колесса).

Важливо наголосити, що Етнографічна комісія НТШ налагодила стаціонарне обстеження. Цьому сприяла впроваджена широка кореспондентська мережа, взаємозв'язки її членів з місцевими жителями різних регіонів. Такий спосіб застосовували М. Зубрицький на Бойківщині, Л. Гарматій, П. Шекерик-Доників, А. Онищук на Гуцульщині, І. Волошинський, О. Іванчук, В. Равлюк на Покутті. Стаціонарне обстеження давало збирачам змогу краще виявляти ті процеси, які відбувалися у фольклорному середовищі, оскільки роботи виконували упродовж кількох років без поспіху та перешкод. Практичне застосування різних методичних прийомів допомогло українським фольклористам зробити синхронний зріз уснопоетичних явищ, адекватно представити жанрові утворення народної традиції, спостерігати живий виконавський процес.

3. Основні принципи видавничої діяльності Етнографічної комісії. Наукові засади публікацій усної словесності, розроблені в НТШ, виявилися фундаментальними. Члени Етнографічної комісії дотримувалися основ аналітичного опрацювання й підготовки фольклорних зразків для публікування. Залежно від характеру матеріалу і мети, яку ставили перед собою упорядники, класифікували твори за жанровим принципом, за територіальним або ж поєднували жанрово-тематичний і регіональний. В едиційній практиці НТШ відомі також видання збірників за окремими виконавцями. Проте таке явище для Етнографічної комісії не було закономірним. Упорядкування матеріалу за респондентом ізолює кожен народний твір, не показує його в контексті інших варіантів. Очевидно, з тих міркувань цей принцип дослідники майже не застосовували в едиційній практиці НТШ. Зокрема В. Гнатюк, І. Франко не сприйняли й «старої практики» редакторів — видавати фольклорні збірки з різножанровим матеріалом, більшого значення надавали публікуванню однорідних зразків.

Наукова цінність зібрань усної словесності, які виходили під егідою НТШ, у тому, що всі вони супроводжувалися відповідними передмовами, оскільки це становило одну з важливих вимог у тодішній практиці. Автори докладно з'ясували в них низку питань, які, за нашими спостереженнями, можна звести до таких шести пунктів: 1) методи збирання та способи упорядкування матеріалу; 2) мета, що ставили перед собою; 3) засоби користування (архівні матеріали, передруки, рукописні джерела) для досягнення цієї мети; 4) характеристики інформаторів; 5) перелік прізвищ збирачів та географії записів; 6) текстологічні принципи видання.

Ґрунтовністю відзначалися передмови І. Франка до «Галицько-руських народних приповідок», у його ж упорядкуванні до записів О. Роздольського — «Галицькі народні казки», «Галицькі народні новели»; В. Гнатюка до «Лірницьких пісень», «Галицько-руських анекдотів», «Галицько-руських народних легенд», «Народних оповідань про опришків», «Гаївок». У більшості з них подано широкий бібліографічний огляд з досліджуваного предмета. Вичерпними є також вступні статті І. Свенціцького, З. Кузеля до похоронних голосінь, звичаїв і обрядів. «Етнографічні збірники» супроводжувалися

іншим ґрунтовним науковим апаратом (вказівка на варіанти, паралелі, докладна паспортизація, покажчики). Збірники містять неоціненний джерелознавчий матеріал, актуальний і сьогодні.

Зініційовані Етнографічною комісією НТШ методичні поради, програми, квестіонари дали позитивний результат у формуванні автентичного джерелознавчого фонду. Систематика матеріалів, їх наукове опрацювання, введення в широкий контекст гідно представили українську фольклористику в науковому світі. Фольклорні надбання сприяли відродженню й утвердженню національної ідеї через визначальні етнічні чинники.

4. Активні члени Етнографічної комісії. Ініціатором організованої фольклористичної роботи в Галичині досліджуваного періоду судилося стати І. Франкові, який об'єднав можливі потуги ще раніше в «Етнографічно-статистичному гуртку» (1883), — підвалині майбутньої Етнографічної комісії НТШ. Він сам зібрав сотні пісенних зразків, фольклорної прози з різних теренів Галичини, особливо родинних місць. І. Франко дав світові унікальний шеститомний корпус «Галицько-руських народних приповідок», спорудивши таким способом «монумент — народові й собі».

Довголітнім секретарем Етнографічної комісії НТШ, що професійно займався фольклористикою, був В. Гнатюк. Йому довелося спрямовувати, надавати поради та вказівки багатьом, кого залучав до народознавчої роботи, доводити все до ладу, систематизувати, упорядковувати зібрані матеріали. В історію української фольклористики він увійшов, за словами І. Франка, «феноменально щасливим збирачем». Бо й справді, його власних записів — тисячі; досі не перевершені збірки: «Етнографічні матеріали з Угорської Русі», «Колядки і щедрівки», «Гаївки», «Галицько-руські народні легенди», «Українські народні байки (звіриний епос)», «Коломийки». В. Гнатюк відкрив народнопоетичні багатства не тільки для України, а й для європейської фольклористики, а за результатами праці в нас ще ніхто до нього не дорівнявся.

Багатий і дуже цінний матеріал зібрав О. Роздольський. Його експедиційні маршрути пролягали не лише Галичиною, а й Північно-Східною Україною (у фольклористику він упевнено увійшов, заявивши про себе двотомною збіркою «Галицьких народних

казок», а також «Галицьких народних новел». Його матеріали посіли гідне місце в «Галицько-руських народних легендах», «Гаївках» та інших). Як «збирач нового типу» (за І. Франком) він одним із перших в Україні застосував фонограф для фіксації мелодій, частина з яких потрапила до «Галицько-руських народних мелодій» (1906, 1908) у двох томах, 109 мелодій у записах О. Роздольського, які транскрибував Ф. Колесса, опубліковано у збірнику «Гаївки» (1809). На жаль, більшість пісенних матеріалів у його записах не видані і зберігаються в наукових архівах рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України в Києві. Його справді грандіозну народнопісенну спадщину передбачалось опублікувати академічним корпусом «Пісні у записах О. Роздольського» уже в радянський час (про це повідомляв О. Дей), однак це питання і досі залишилося невирішеним.

Європейського рівня сягнув Ф. Колесса своїми етномузикознавчими пошуками. Збирацьку роботу він провів на українських просторах: Лемківщині, Пряшівщині, Бойківщині, Волині, Поліссі, Наддніпрянській Україні. Як фаховий філолог і музикознавець уважно ставився до пісні з погляду словесного тексту й мелодії. Його праця увінчалася фундаментальними персональними збірками «Народні пісні з Галицької Лемківщини», «Народні пісні з Південного Підкарпаття», «Музичний фольклор з Полісся». Епохальним стало видання українських народних дум, яке принесло йому світове визнання.

Упродовж діяльності Етнографічної комісії НТШ сформувалася потужна фольклористична школа. Її репрезентували не тільки знамениті вчені, а й їхні сподвижники, прихильники та послідовники, метою яких було охопити записами різні терени України, зібрати якнайбільше матеріалів, оскільки вважали своїм патріотичним обов'язком прислужитися науковою працею нації, щоб зберегти для наступних поколінь цінні джерела.

Вагомий вклад у фольклористику зробили українські письменники — М. Павлик, В. Щурат, М. Яцків, Н. Кобринська, Є. Бохенська, К. Попович, В. Стефаник, Л. Мартович. Вони збагатили науку цінними записами різножанрових народних творів — традиційних колядок і щедрівок, нових варіантів балад, легенд і переказів. Із етнокультурними надбаннями покутян гідно ознайомили громадськість

учителі — В. Равлюк, О. Іванчук, священник І. Волюшинський та інші.

У плані регіонального вивчення в часи активної діяльності НТШ чи не найбільше представлено фольклористичних обстежень з Гуцульщини. Тут сформувалася когорта місцевих пошуковців, які зібрали й показали світові унікальну культуру. Досліджували цей край В. Шухевич, його поціновувачка й колега К. Лисинецька, вчителі Л. Гарматій, А. Онищук, Б. Заклинський, дуже обдарований гуцул П. Шекерик-Доників. Їхні записи склали істотну частку фольклорних зібрань НТШ, а також поповнили потужні архівні фонди, якими ще довго користуватимуться науковці.

Малодосліджений на той час бойківський регіон актуалізували своїми записами, крім І. Франка, М. Зубрицький, В. Левинський, Я. Пастернак, І. Свенціцький; надсянський — О. Маковей. Історична Бережанщина, Теробовлянщина, Гусятинщина представлені в зібраннях М. Капія, З. Кузеля. Простежено й інші етнокультурні традиції, які вилилися у великі рукописні збірки «Русь милозвінна» Д. Єндика і «Народні пісні та оповідання» М. Капія.

НТШ виявилось тією організацією, де зосередилися чималі наукові потуги, що розв'язували важливі проблеми, рівень і стиль яких відповідав академічним принципам. Багато українських учених (Ф. Вовк, М. Грушевський, І. Франко, В. Гнатюк, З. Кузеля, Ф. Колесса, Я. Пастернак) своїми оригінальними студіями досягли європейського рівня. Цих науковців обирали членами народознавчих, фольклористичних, антропологічних товариств у Петербурзі, Парижі, Відні, Берліні, Празі. Натомість дійсними членами НТШ у Львові ставали відомі зарубіжні дослідники

Фольклористична робота в Етнографічній комісії НТШ проводилась фахово. Це перший приклад відповідальної, організованої праці не тільки в Галичині, а й у всій Україні. Керівну роль відіграв М. Грушевський. Грандіозний обшир відповідальності взяли на себе І. Франко та В. Гнатюк. Роль «великої трійці» (М. Грушевського, І. Франка, В. Гнатюка) залишиться у пантеоні НТШ, а час, у який вони співпрацювали, увійшов в історію як «золота доба». У фольклористиці здійснено масштабну пошуково-збирацьку, едиційну, важливу теоретичну та методологічну роботу. [Див. ширше: 14]. Ця доба — одна

з найскравіших сторінок в історії нашої науки, результати якої ще не раз привертатимуть увагу як сучасних, так і прийдешніх науковців.

5. Щодо сьогодення фольклористики в Етнографічній комісії НТШ. Час після відновлення НТШ в Україні на сьогодні вкладається у 34 роки (1989—2023). Які здобутки маємо? Чи реалізовані ті плани, що ставили перед собою науковці понад 30 років тому. Насамперед треба підкреслити, що фольклористична наука зараз більше зосереджена в наукових установах, в університетах, ніж у НТШ. Це факт. І на це, вочевидь, є свої об'єктивні причини, оскільки діють українські заклади вищої освіти (університети, інститути), відділи фольклористики у системі Національної Академії наук. Усе-таки традиції НТШ збереглися і досі підтримуються на всіх рівнях.

На сучасному етапі Етнографічна комісія має дві секції — фольклористичну й етнографічну. Наукова еліта намагається зберегти традиції НТШ, підтримати видавничі проекти. Варто наголосити, що вже на першій науковій сесії (березень, 1990) відновленого в Україні НТШ, накреслюючи перспективи розвитку науки, зазначалося про невирішеність актуальних проблем, в тому числі й реалізація багатотомного видання українського фольклору. Серед них наголосимо на основних:

Заявлено про майбутнє наукове видання фундаментального корпусу українського фольклору — на зразок «Гарвардського проекту видання давнього українського письменства» у ста томах (нас уже не задовольняє концепція публікацій 60—80-х років ХХ ст., в Києві) [15, с.151—152].

2. Запропоновано відновити видання «Етнографічного збірника» і «Матеріалів до української етнології».

3. Продовжувати публікувати «Записки НТШ», які після припинення діяльності НТШ (1940) видавалися за кордоном.

Яке з цих трьох поставлених завдань вдалося виконати? Відновлення «Етнографічного збірника» було б доречним, оскільки накопичено чимало уснопоетичного матеріалу під час експедицій. Наскільки нам відомо, в Інституті народознавства був розроблений план видань багатотомних фольклорних збірників (ініціатор — дійсний член НТШ Григорій Дем'ян), які мали продовжити «Етнографічні

збірники», однак не з його вини залишилися не реалізовані. Мабуть, не вистачило снаги керівництву вказаної комісії запустити це серійне видання. Тому в результаті не опубліковано жодного. Натомість в часи Гнатюка їх вийшло 40 (фактично 39, без 20-ого номера, який мав скласти черговий том коломиюк у записах В. Гнатюка, але так і не опублікований). Якщо розподілити кількість книжок на час існування комісії, то припадає приблизно по одному тому на кожен рік. Відновлене товариство в незалежній Україні існує 34 роки. За той час могло бути тридцять, хоча би двадцять томів. На жаль, нема.

Із перелічених трьох завдань відновлено й продовжено друкування наукових статей у «Записках НТШ» для різних секцій. Цю справу, й тут немає системності. За весь цей час вийшло всього три томи праць секції етнографії та фольклористики (1992 р., 1995 р., 2010 р.). Тринадцять років немає ні одного випуску, хоча інші секції, в тому числі філологічна, відзначаються більшою активністю й систематичністю в цьому плані.

За роки незалежності підготовлена фундаментальна фактографічна і теоретико-методологічна база для досліджень. Звичайно, тепер натомість маємо всі технічні можливості для створення електронних зібрань і видань. Можна і треба здійснювати паралельно електронні й паперові носії. І це, як показують сьогочасні виклики, необхідно робити, щоб передати майбутнім поколінням важливі народні скарби. На наше переконання, паперове видання українсько-го фольклору має обов'язково залишатися.

Висновки. Таким чином, українська фольклористика має міцні підвалини, закладені попередниками. Сучасники ж розробили чимало наукових проєктів, однак вартує дещо активізувати роботу фольклористичної секції у теперішній час. Тому й досі в перспективі досліджень залишається ще багато невирішених питань і з поетики фольклору, яке також порушували науковці минулих століть, звернути більшу увагу на студіювання окремих жанрів, детальніше залучати вивчення рукописних матеріалів, публікувати фольклорні збірники і зберігати їх на електронних носіях. Свого дослідника чекають історичні періоди української фольклористики, включно з сучасним. Усе це має скласти в майбутньому об'ємну потужну загальноукраїнську історію фольклористики.

1. Яценко М.Т. *Володимир Гнатюк. Життя і фольклористична діяльність*. Київ, 1964.
2. Березовский И.П. *Фольклористика украинская. Восточнославянский фольклор: Словарь научной и народной терминологии*. Минск: Наука и техника, 1993.
3. Мороз М. Матеріали до хронології діяльності НТШ (1873—1944 роки). *З історії Наукового товариства імені Шевченка. Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові*. Львів, 1998.
4. Засідання філологічної секції. *Зоря*. 1894. № 24.
5. Винар Л. *Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Т. Шевченка (1892—1930)*. Мюнхен, 1970.
6. Кирчів Р. *Фольклористика в науковій діяльності Івана Франка. Записки НТШ. Праці філологічної секції*. Львів, 2005. Т. 250. С. 360; Грица С. *Українська фольклористика XIX — початку XX століття і музичний фольклор*. Київ; Тернопіль: Астон, 2007.
7. *ЦДДА України у Львові*. Ф. 309. Спр. 42. Арк. 20.
8. Грушевський М. Дотеперішній розвій Наукового товариства ім. Т. Шевченка. *Хроніка НТШ*. Львів, 1900. Ч. 1.
9. *Записки НТШ*. 1898. Т.25. Кн.5. (Розд. Додатки).
10. Гнатюк В. *Наукове товариство імені Шевченка*. Львів, 1923.
11. Діяльність секцій і наукових комісій Товариств. *Хроніка НТШ*. Ч.1. 1900.
12. Діяльність секцій. *Хроніка НТШ*. 1907. Ч. 32. С. 15.
13. Книга протоколів засідань членів Етнографічної комісії за 1914—1943 рр. *ЦДДА у Львові*. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 746.
14. Сокіл Г. *Українська фольклористика в Галичині кінця XIX — першої третини XX століття: історико-теоретичний дискурс*. Львів, 2011. 588 с.
15. Кирчів Р. Розвиток теоретичних засад української фольклористики. *Наукове товариство імені Т. Шевченка і українське національне відродження: зб. наук. праць і матеріалів першої наукової сесії НТШ (Львів. Березень, 1990): доповіді, повідомлення, матеріали*. Львів, 1992. С. 147—152.

REFERENCES

- Yatsenko, M.T. (1964). *Volodymyr Hnatiuk. Life and folkloristic activity*. Kyiv [in Ukrainian].
- Berezovsky, I.P. (1993). *Folkloristics Ukrainian. Eastern Slavic folklore: Dictionary of scientific and folk terminology*. Minsk: Science and Technology. [in Bilorussian]
- Moroz, M. (1998). Materials for the chronology of the activity of the National Academy of Sciences (1873—1944). *From the history of the Shevchenko Scientific Society. A collection of reports and announcements of scientific sessions and conferences of the National Academy of Sciences in Lviv* (P. 266) [in Ukrainian].
- (1894). Meeting of the philological section. *Star*, 24 [in Ukrainian].

- Wynar, L. (1970). *Mykhailo Hrushevsky and Scientific Society named after T. Shevchenko (1892—1930)*. Munich [in Ukrainian].
- Кырчів, Р. (2005). Folkloristics in the scientific activity of Ivan Franko. *Notes of NTSH. Proceedings of the philological section* (Vol. 250, p. 360). Lviv [in Ukrainian]; Hrytsa, S. (2007). Ukrainian folkloristics of the 19th and early 20th centuries and musical folklore. Kyiv; Ternopil: Aston [in Ukrainian]. *Central Institute of Ukraine in Lviv*. F. 309. Spr. 42. Ark. 20 [in Ukrainian].
- Hrushevsky, M. (1900). The previous development of the Scientific Society named after T. Shevchenko. *Chronicle of the National Academy of Sciences* (Part 1, p. 13). Lviv [in Ukrainian].
- (1898.). *Notes of NTSH* (Vol. 25, book 5: Chronicle and bibliography) [in Ukrainian].
- Hnatiuk, V. (1923). *Shevchenko Scientific Society* (P. 50). Lviv [in Ukrainian].
- (1900). Activities of sections and scientific commissions of the Societies. *Chronicle of NTSH* (P. 27) [in Ukrainian].
- (1907). Activities of sections. *Chronicle of NTSH* (Part 32, p. 15) [in Ukrainian].
- The book of minutes of the meetings of the members of the Ethnographic Commission for 1914—1943. *TsDIA in Lviv*. F. 309. Op. 1. Ref. 746 [in Ukrainian].
- Sokil, G. (2011). *Ukrainian folkloristics in Galicia at the end of the 19th — the first third of the 20 th century: historical and theoretical discourse*. Lviv [in Ukrainian].
- Кырчів, Р. (1992). Development of theoretical foundations of Ukrainian folkloristics. *Scientific Society named after T. Shevchenko and Ukrainian national revival: coll. of science works and materials of the first scientific session of the National Academy of Sciences (Lviv. March, 1990): reports, messages, materials* (P. 147—152). Lviv [in Ukrainian].